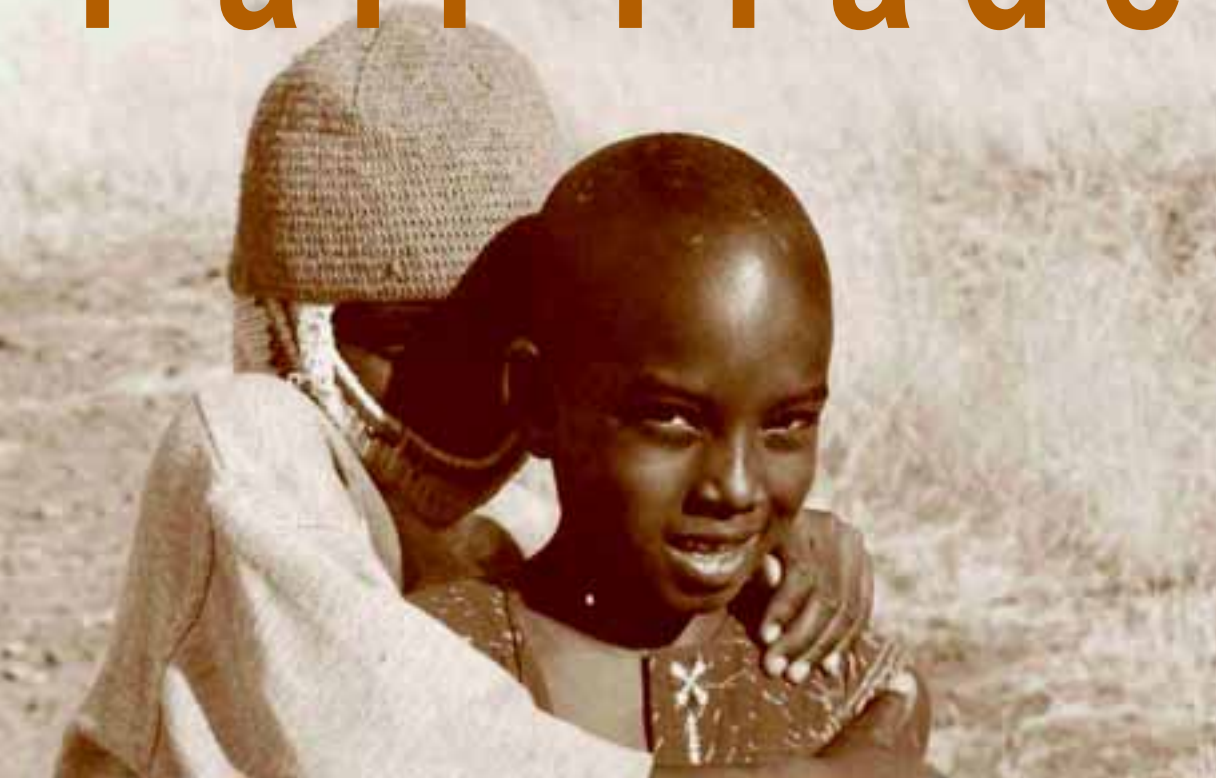


# Fair Trade



Spravedlivý  
obchod  
v České republice

- 1 Úvod
- 2 Fair Trade - Spravedlivý obchod
- 5 Skutečná pomoc rozvojovým zemím  
Banány v Ekvádoru
- 7 Obchůdek jednoho světa
- 8 Fair Trade v Německu
- 10 Světový obchod s kávou
- 13 Ekumenická akademie Praha
- 14 Kdo hlídá Spravedlivý obchod?
- 16 Společnost pro Fair Trade a rozvojové vzdělávání

vydala

**Asociace pro Fairtrade**



**Ekumenická akademie Praha o.s.**

[www.ekumakad.cz](http://www.ekumakad.cz)

Na Míčáncích 1, 101 00 Praha 10

tel: 272 733 044, tel.+fax: 272 737 077

email: [ekumakad@volny.cz](mailto:ekumakad@volny.cz)



**Společnost pro Fair Trade a rozvojové vzdělávání o.s.**

[www.fairtrade.cz](http://www.fairtrade.cz)

Grohova 40, 602 00 Brno

tel: 604 188 495

email: [fairtrade@seznam.cz](mailto:fairtrade@seznam.cz)



**Obchůdek jednoho světa - Jeden svět o.p.s.**

[www.jedensvet.org](http://www.jedensvet.org)

Korunní 60, 120 00 Praha 2

tel: 728 979 188

email: [vera.luky@tiscali.cz](mailto:vera.luky@tiscali.cz)



editor - Jiří Hejkrlik, [hejkrlik@email.cz](mailto:hejkrlik@email.cz)

grafická úprava - Jan Ott, [j\\_ott@email.cz](mailto:j_ott@email.cz)

fotografie - T. Vondrová, H. Gabrielová (titulní, str. 3,4,9,11,13,  
zadní obálka)

J. a B. Lojkovi (str. 6)

P. Holeček, M. Špička (přední obálka, str. 16)

Gossner Mission (str. 10,12, závěrečná)

J. Hejkrlik (str. 5)

překlady z němčiny - Klára Hendlová (str. 5,8)

srpen 2004

# ú v o d

Již mnoho let se i u nás spotřebitelé trápí otázkou, jak za své peníze nakoupit potřebné zboží, které by kromě lákavé reklamy, hezkého obalu a atraktivního vzhledu mělo i požadovanou kvalitu. Státní zkušební komise, Státní zemědělská a potravinářská inspekce, Sdružení spotřebitelů a další státní i nestátní organizace se snaží, aby na trhu bylo jen kvalitní zboží. Stoupá také zájem o produkty ekologické výroby, o výrobky, při jejichž produkci či pěstování není poškozována příroda a nejsou týrána zvířata. Ve světě však již několik desetiletí roste také zájem o zboží, které bylo vyrobeno za podmínek, které nesnižují lidskou důstojnost zaměstnanců, které výrobcům i zaměstnancům dávají možnost zajištění existence a rozvoje. Vzrůstá počet spotřebitelů, pro něž je důležité, aby se na výrobě nepodílely děti na úkor své docházky do školy.

Hlavním proudem, který se snaží dodržet všechna výše zmíněná kritéria, je tzv. Fair Trade, což se dá volně přeložit jako Spravedlivý obchod, ale můžeme ho nazvat i Partnerským obchodem. Obchodem, v němž zaměstnanci, výrobci, dovozci, prodejci i kupující uzavírají partnerství, které dává všem odpovídající podíl z produkce.

Na podporu tohoto druhu podnikání byla v srpnu 2004 založena česká Asociace pro Fairtrade, která má ve své preambuli napsáno:

**Fairtrade (Spravedlivý obchod) je způsob výroby, dovozu a prodeje výrobků a komodit z ekonomicky málo rozvinutých zemí, který respektuje základní konvence Mezinárodní organizace práce ILO, prosazuje zásady trvalé udržitelnosti a spravedlivě dělí zisk mezi zaměstnance, výrobce, dovozce a prodejce.**

**Asociace pro Fairtrade je zájmovým sdružením právnických osob, které se zabývá praktickými i strukturálními otázkami rozvoje spravedlivého obchodu v České republice. Zájmem členů a celé Asociace je podporovat Fairtrade a dohlížet na využívání ochranné známky FAIRTRADE, aby nemohly být produkty zaměněny s jinými výrobky.**

Asociaci založily organizace, které se již delší dobu touto problematikou zabývají. Průkopníkem je v České republice Obchůdek jednoho světa, který je prvním Fair Trade obchůdkem ve východní Evropě. Ekumenická akademie Praha zařadila Fair Trade mezi své aktivity, jako logické vyústění svých činností v otázkách globálního rozvoje. Společnost pro Fair Trade a rozvojové vzdělávání se zaměřuje na zvyšování povědomí o spravedlivém obchodu a rozvojové spolupráci.

Úkolem Asociace je především zvyšování obecného povědomí o Fair Trade, jeho principech a cílech a organizování propagačních kampaní na podporu těchto výrobků. Asociace bude také podporovat stávající obchůdky, poskytovat poradenství a iniciovat vznik nových obchůdků a míst určených k prodeji Fair Trade produktů. Aby se zabránilo zneužívání označení FAIRTRADE, bude Asociace ve spolupráci s mezinárodními partnery udělovat licence na prodej výrobků označených ochrannou známkou FAIRTRADE, přidělovanou mezinárodní organizací Fairtrade Labelling Organizations International (FLO). K tomu patří také správa, kontrola a monitoring užívání této ochranné známky.

Fairtrade odstraňuje nerovné podmínky výrobců z málo rozvinutých zemí a dává možnost nám všem podílet se na spravedlivějším fungování našeho světa. Při nákupu výrobků Fairtrade nejde o dobročinnost, ale o uvědomělé spotřebitelské chování, při němž zákazník dostává kvalitní zboží, které garantuje dodržování ekologických a etických principů.

*Tomáš Tožička - předseda Asociace pro Fairtrade*

## **cíle** **Spravedlivého** **obchodu**

- Zlepšit životní podmínky producentů v rozvojových zemích zkvalitněním jejich přístupu na trhy, posílením organizací prvovýrobců, vykupováním za lepší ceny a dlouhodobou kontinuitou v obchodním partnerství.
- Podporovat příležitosti rozvoje znevýhodněných producentů, zvláště žen a tradičních národů, a chránit děti před zneužíváním v pracovním procesu.
- Zvyšovat uvědomění mezi spotřebiteli o negativním dopadu mezinárodního obchodu na producenty tak, aby mohli využívat svou kupní sílu pozitivněji.
- Vytvořit ukázkový model obchodního partnerství skrze dialog, transparentnost a vzájemný respekt.
- vést kampaně za změny v pravidlech a praktikách konvenčního mezinárodního obchodu.
- Chránit lidská práva propagací sociální spravedlnosti, ochrany životního prostředí a ekonomické jistoty.

*(Podle asociace FINE)*

# Fair Trade - Spravedlivý obchod

Tomáš Tožička



*Spravedlivý obchod je alternativou k současnému mezinárodnímu obchodu a je jednou z těch aktivit, které se snaží pomáhat lidem v místě, kde žijí tím, že jim umožňuje vyvážit jejich výroby a produkci do bohatých zemí. Při nákupu a vývozu se dbá na to, aby producent, vývozce a konečný prodejce byli v rovném postavení a spravedlivě se dělili o zisk. Místní výrobce, zemědělec či družstvo musí při zaměstnávání pracovníků dodržovat standardy Mezinárodní organizace práce OSN. Pěstování či výroba nesmí neúměrně poškozovat životní prostředí.*

V rámci Fair Trade je možné prodávat pouze zboží a komodity, při jejichž výrobě byly dodržovány pracovní standardy Mezinárodní organizace práce OSN (International Labour Office - ILO) a jejichž produkce je šetrná k životnímu prostředí. Důležitým aspektem je také to, jak produkce přispívá k rozvoji komunity.

## **Vznik a vývoj**

V průběhu šedesátých a sedmdesátých let se stále více lidí v bohatých zemích dozvíдалo o otřesných podmínkách, za nichž jsou vyráběny jejich oblíbené výrobky v zemích tzv. třetího světa. Velmi často se přitom jednalo o velmi luxusní produkty renomovaných firem, ale také o tradiční řemeslné výrobky, které se stávaly stále populárnějšími.

V šedesátých letech začalo do zemí třetího světa jezdit stále více lidí, kteří se snažili přispět k rozvoji a ke zlepšení životních podmínek v rámci projektů rozvojové pomoci. Mnoho z nich bylo otřeseno zneužíváním pracovních sil a nerovnými podmínkami místních výrobců, řemeslníků a obchodníků. Ti byli nuceni prodávat své výrobky za nízké ceny zahraničním obchodníkům, kteří je pak několikanásobně zhodnotili v bohatých zemích.

Ve snaze pomoci těmto maloproducentům, začali pracovníci rozvojových projektů, zpočátku především církevních, jejich produkty sami vyvážet a prodávat. Nejprve se zboží prodávalo mezi podporovateli rozvojových projektů a peníze sloužily k dalším nákupům. Později, když se výrobky staly populárními, je začali nabízet i širší veřejnosti. V té době se jednalo především o drobné rukodělné produkty - sošky, ozdoby, oděvy.

V sedmdesátých letech postupně vznikaly v řadě rozvinutých zemích projekty, které se soustředily na dovoz zboží a jeho následný prodej. Cílem bylo dát drobným výrobcům v málo rozvinutých zemích udržitelnou možnost obživy za spravedlivých podmínek. Na západě začaly vznikat velkoobchodní společnosti, které zboží kupovaly a dovážely. Zároveň s tím vznikaly

sítě obchodů, které se na prodej tohoto zboží orientovaly pod tehdy oblíbeným jménem - Obchod třetího světa. Tak dostal Fair Trade svou strukturovanou podobu. Byla podporována drobná družstva, velká pozornost se věnovala ženám, které jsou obvykle na trhu silně znevýhodněny. K výrobkům začaly být tištěny informační materiály, z nichž se kupující může ve stručnosti dozvědět něco o zemi původu i o výrobci.

## **Od výrobků ke komoditám**

Postupem času si pracovníci Fair Trade organizací (FTO) začali více všimnout také problémů na trhu s komoditami, které se zpočátku jevily jako příliš velké sousto. Podnětem se nepochybně stala rostoucí krize na trhu s kávou.

Káva je po ropě druhou nejobchodovanější komoditou. Jako taková se stala také předmětem zájmu západních vládních rozvojových agentur, především pak USAID. Ta investovala mnoho milionů dolarů do rozvoje pěstování kávy v Latinské Americe. Výsledkem bylo masivní odlesňování, zvětšování pěstebních ploch a používání pesticidů zamořujících půdu i vodu. Nárůst produkce kávy způsobil tlak na ceny, a tak, aby se zabránilo kolapsu výroby, byla uzavřena Mezinárodní dohoda o kávě (International Coffee Agreement), která garantovala minimální ceny na burze. Obchodníci však dále tlačili nákupní ceny surové kávy dolů. Nakonec celá dohoda zkolabovala a v roce 1989 minimální ceny kávy padly. To byl konec pro mnoho farmářů, z nichž mnozí pod tlakem zoufalé ekonomické situace přešli k pěstování drog.

FTO se od počátku osmdesátých let snažily podporovat družstva malopěstitelů kávy. Začarovaný kruh úvěrů a pozdních plateb vyřešily platbami předem a garancí odběru produkce. V oblastech, kde jsou odběrateli kávy FTO, stále roste životní úroveň komunit, zvyšuje se gramotnost a zlepšují se komunální služby. Po kávě přišel na řadu čaj, kakao, rýže, banány, výrobky přírodní medicíny, kosmetiky a podobně.



***Spravedlivý obchod dnes představuje sice malou, ale stále rostoucí položku celosvětového obchodu. Přináší prospěch jeho účastníkům a společenstvím v málo rozvinutých zemích:***

- *Participujícím rodinám dává možnost výtěžku na základě vlastních schopností a umožňuje jim tak zlepšovat životní podmínky jejich vlastními silami. Zajišťuje bezpečné a přiměřené pracovní podmínky.*
- *Zajišťuje rovné podmínky zaměstnání a spravedlivé mzdy.*
- *Odstraňuje dětskou práci a zaměstnancům umožňuje participovat na rozhodování.*
- *Pomáhá malým producentům rozvíjet jejich vlastní aktivity, pracovní dovednosti a zvyšovat jejich schopnosti při vytváření vlastních podnikatelských aktivit.*
- *Ve svých důsledcích zlepšuje zdravotní péči, základní vzdělávání, podmínky bydlení i přístup k nezávadné vodě.*
- *Spotřebitelům pak dává jistotu nákupu výrobků, jejichž produkce je šetrnější k životnímu prostředí, jsou zdravotně nezávadné a šetří přírodní zdroje.*
- *Pomáhá zvyšovat povědomí o problémech chudých částí naší planety a lidem z bohatých zemí dává možnost se tím nejjednodušším způsobem - uvědomělou spotřebou - podílet na jejich rozvoji.*

### ***Z malých obchůdků do supermarketů***

Popularita Fair Trade výrobků rychle rostla a sítě Obchůdků třetího světa, postupně přejmenované na Obchůdky jednoho světa, ani prodeje v kostelích či na dobročinných akcích nestačily uspokojit poptávku. FTO začaly jednat s distributory, zda by neměli zájem nakupovat zboží vyrobené a dovezené v rámci Spravedlivého obchodu. Jednání se vedla i se zástupci velkých prodejních řetězců. Jelikož popularita Spravedlivého obchodu rostla a stoupalo znechucení spotřebitelů nad ořesnými praktikami některých nadnárodních společností v zemích třetího světa, rozhodlo se několik společností zařadit Fair Trade výrobky do svého sortimentu. Dokonce i velké mezinárodní obchodní řetězce mají v EU a dalších rozvinutých zemích Fair Trade kávu, čaj, kakao a další produkty ve svém sortimentu.

### ***Fair Trade jako ochranná známka***

S rozšířením poptávky po Fair Trade produktech a zvýšením počtu prodejců pracujících na čistě komerčních principech se ukázalo nezbytným, aby všechny Fair Trade výrobky byly označeny jednotnou známkou. Bylo tedy třeba sjednotit známky používané v různých zemích a domluvit se na pravidlech, podle nichž budou tyto etikety přidělovány. Za tím účelem byla založena Mezinárodní organizace pro označování výrobků Spravedlivého obchodu (Fairtrade Labelling Organizations International - FLO). Známkou FAIRTRADE akceptují všichni prodejci, kteří se na Spravedlivém obchodě podílejí.

### Limity a výzvy Spravedlivého obchodu

Základním zájmem Spravedlivého obchodu je, aby se takovým stal všechen obchod. Je to ale možné? I když podíl Fair Trade výrobků na celosvětovém trhu roste, tvoří stále jen 0.01%, na trhu s kávou se tento podíl pohybuje kolem 2.7%. Nejvyšší podíl má prodej Fair Trade banánů ve Švýcarsku - více jak 20 %.

Velkým problémem je především cena Fair Trade produktů, která je často vyšší než běžná cena na trhu. Nákup Fair Trade produktů je motivován uvědomělou spotřebou konzumentů. Ta pramení především ze snahy nakupovat výrobky, u nichž je garantováno, že nebyly vyrobeny na úkor lidských práv a že pochází z ekologicky nezávadné produkce. K takové uvědomělé spotřebě je však třeba vysokého zájmu, angažovanosti a znalosti.

Tlak kampaní na podporu Fair Trade a proti neetickým praktikám v obchodu textilním a sportovním zbožím vedl řadu značkových firem k tomu, že i ony změnily svou strategii a své výrobky propagují jako eticky čisté. Případy, v nichž se prokázalo, že etické závazky nadnárodních firem nebyly pravdivé, poškodily nejen danou firmu, ale způsobily i nedůvěru spotřebitelů k takto označovaným produktům. Takové případy či kampaně většinou poškodí více obchod s Fair Trade než viníka. Etická produkce, ke které se některé firmy zavázaly, se stává konkurencí Fair Trade. Je však otázkou, zda by bez existence Fair Trade firmy znovu nezvolily „běžné výrobní postupy“. Fair Trade i nadále zůstává jednou z mála možností udržitelného, ekologického a etického investování, protože etické závazky velkých společností samy o sobě nejsou schopny zajistit investice orientované na rozvoj místních komunit.

### Rozdíly mezi podmínkami nabízenými FTO a na volném trhu - obchod kávy

	FAIRTRADE	VOLNÝ TRH
Káva Arabica	Pevná výkupní cena 1.26 \$US	45¢ - 60¢
Káva Robusta	pevná výkupní cena 1.06 \$US	25¢
Ekologická BIO-káva	pevná výkupní cena 1.41 \$US	
Poskytování záloh na produkci	až do 60% nasmlouvaného množství	
Poskytování úvěrů	na 12% - 13% úrok	



# Skutečná pomoc rozvojovým zemím

## Banány v Ekvádoru

Natalia Landivar



Ekvádor je v dnešní době největším vývozcem banánů na světě. Jejich převážná většina jde do USA a do zemí Evropské unie. Tři největší nadnárodní ovocnářské koncerny - Chiquita, Dole a Del Monte - a velcí domácí exportéři uzavřeli s pěstiteli banánů dohody, ve kterých se producenti museli zavázat, že budou své banány dodávat výhradně těmto společnostem. Velké koncerny tak nemusí vlastnit v Ekvádoru téměř žádné pozemky a veškerá rizika zemědělské výroby přenášejí na své dodavatele.

Tyto obchodní vztahy přispěly k silnému prohloubení nerovnosti v banánovém průmyslu. Vývozci banánů mají většinou absolutní moc, v jejímž jménu sami určují nákupní ceny. Malí farmáři, kteří pěstují banány na relativně malých pozemcích, mohou svou produkci prodat pouze přes prostředníky. Nemají většinou žádné poněti o dění na světovém trhu a jsou cenou nemilosrdně tlačeni ke zdi. Za své banány dostanou často méně, než musí vložit do jejich pěstování.

Kromě toho velcí exportéři banánů přenášejí na své dodavatele konflikty s pracovním právem a pracovními podmínkami. Odmítají přebírat zodpovědnost za dodržování a zlepšování pracovních podmínek na banánových plantážích s tím, že oni banány pouze vykupují, ale plantáž nevlastní.

Dětská práce je na banánových plantážích velmi běžná. Plat dvou dospělých většinou nestačí pro uživení celé rodiny, a proto je potřeba plat ještě jednoho dítěte. Podle studie Human Rights Watch, ve které popisuje svou práci na banánových plantážích 45 dětí, musí být na základě ujednání Mezinárodní organizace práce OSN (ILO) dětská práce na banánových plantážích zařazena mezi „nejhorší druhy dětské práce“ vůbec.

Podle údajů Výboru pro svobodu odborů počítá ILO Ekvádor mezi pět zemí světa, ve kterých jsou nejméně dodržována práva odborů. Již několik desetiletí neexistují nezávislé banánové odborové svazy. Právě absence odborů udělala z Ekvádoru největšího vývozce banánů na světě. Jelikož náklady na produkci mohou být udržovány velice nízko, jsou ekvádorské banány na světovém trhu nabízeny jako nejlevnější. Dělníci na plantážích mají strach se organizovat, neboť nejčastější odpověď na tvorbu odborů je propuštění.

Banánový průmysl přináší obrovské výtěžky nadnárodním ovocnářským koncernům. Přesto je založený na porušování lidských práv a Ekvádoru přináší pouze vysoké dlouhodobé náklady na sociální zabezpečení.

### **Spravedlivý obchod změna směrem ke spravedlnosti**

Průkopníkem řešení situace pomocí komerční strategie - Spravedlivého obchodu s banány - je v Německu spolek Banafair, který dováží a prodává banány z Ekvádoru, Karibiku a Kostariky. Předpokladem pro spolupráci je dodržování sociálních standardů při produkci. K tomu se mimo jiné počítá i zákaz nucené dětské práce a povinnost pojištění pracovníků. Banafair prodává produkty v Obchůdcích jednoho světa a dalších maloobchodech a formou kampaní upozorňuje spotřebitele na problematiku souvislosti produkce banánů.

Od roku 1998 prodává Banafair banány od svazu malých ekvádorských pěstitelů banánů UROCAL. UROCAL je zkratka místního názvu pro Regionální unii svazu hospodářů pobřežních regionů Ekvádoru. Tyto



*Volný obchod je nespravedlivý,  
protože různí výrobci mají různé  
podmínky přístupu na trh.  
Podmínky jsou dány velikostí  
přímých i nepřímých podpor, které  
výrobci dostávají od svých vlád -  
čím bohatší země, tím více podpory.  
Nadnárodní společnosti a velké  
firmy jsou dnešními pravidly  
mezinárodního obchodu  
zvýhodňovány na úkor menších či  
lokálních producentů*

*Pro malé farmáře jako je David Romero z organizace UROCAL, Spravedlivý obchod znamená:*

*"Spravedlivý obchod je nástroj, který nám umožňuje uskutečňovat harmonický rozvoj člověka i přírody.*

*Spravedlivá cena umožňuje sociální rozvoj, díky kterému máme obranu proti nespravedlivým strukturám a společně můžeme vytvářet novou solidární ekonomiku".*

rodiny patří k asi 5000 maloročníků v zemi, kteří dodávají přibližně 60% celkové produkce banánů. Vzhledem k lepší ceně a dlouhodobé spolupráci může docházet ke zlepšování pracovních i životních podmínek těchto malých producentů. Dalším cílem UROCALu je „ekologizace“ produkce, což znamená upuštění od používání jedovatých herbicidů a pesticidů během pěstování banánů. UROCAL produkuje bio-banány, které jsou certifikovány podle nařízení EU o ekologickém zemědělství.

Část banánů Banafair pěstuje 14 rodin z malého městečka Las Palmas. Kromě jedné školy, kostela a stánku zde neexistuje žádná infrastruktura. Vybavení domácností elektrickým proudem, pitnou vodou a sanitárním zařízením je velmi rozmanité a ne vždy je zajištěno. Na pozadí hospodářské krize v Ekvádoru a špatných cen konvenčních nákupních znamená pro tyto rodiny obchod s Banafair často jediný stabilní příjem.

V Ekvádoru existuje státní systém, který zaručuje minimální cenu banánů. Stát by tak měl farmářům zaručit minimální cenu 2,90 amerických dolarů za karton. Exportní firmy se však tohoto nařízení často nedrží a vyplácejí za karton jeden dolar nebo i méně. Farmáři z UROCALu dostávají od Banafair za krabici banánů 5 dolarů. Celkově to v ročním průměru znamená pro producenty dvojnásobek nebo trojnásobek běžné tržní ceny. UROCAL navíc dostává 2 dolary na výdaje spojené s provozem družstva a na sociální a ekologické programy. Z těchto prostředků je v Las Palmas financován malý zdravotní program, do kterého mimo jiné patří zřízení malé lékárny, školení o hygieně, zdravotní péči a výživě, okamžitá opatření na zlepšení pitné vody a zřízení obecní zeleninové zahrady. K tomu je placen druhý učitel na místní škole.



# Obchůdek jednoho světa

Věra Lukášová



Co je to Fair Trade, je dnes už obecně známo. Chcete-li si ale na výrobky vyrobené v podmínkách Fair Trade opravdu sáhnout, máte zatím jedinou možnost: "Obchůdek

jednoho světa" v Praze 2, Korunní 60. Provozuje jej obecně prospěšná společnost JEDEN SVĚT. Jejimi zakladateli jsou čtyři pražské sbory Českobratrské církve evangelické: Jarov, Libeň, Salvátor a Vinohrady. JEDEN SVĚT je nevládní a nezisková organizace a pracuje výhradně na dobrovolnické bázi. Dnes už je sortiment zboží Fair Trade opravdu bohatý. V Obchůdku jednoho světa z něj ale najdete "jen" řemeslné výrobky, ale právě v nich se můžete setkat s lidmi, kteří žijí v pro nás exotickém světě Afriky, Latinské Ameriky i Asie. A o to setkání jde těm, kdo v Obchůdku pracují, možná ještě více než o samotný prodej. Takový prodej se někdy promění v malou základní lekci zeměpisu: "Benin, kde to je?" "Peru - to je Latinská Amerika, že?" nebo dějepisné vyprávění, když zákaznice přizná, že netuší, o čem je vánoční příběh. Pro některé zákazníky je náš Obchůdek i překvapivým setkáním s lidmi, kteří pracují zadarmo a pro některé prodavačky zase objevené zjištění, jak je práce v Obchůdku baví a kolik radosti jim dává. "To, co tady prožívám, se žádnými penězi zaplatit nedá." A vždycky je to konfrontace: "Naříkáte si, že se nám špatně daří? Zdá se vám, že žijete ve "spálené zemi"? Pokládáte se za chudé?" Podívejte se do zemí, kde už fakt, že umíte číst a psát, že chodíte do školy anebo že pokládáte telefon za samozřejmost, z vás dělá vyvolené. Nic z toho, co pokládáme za samozřejmé, tam samozřejmě není. Ale každý prodej je vždycky především setkání s těmi, kdo zboží vyrobili.

Můžete se s nimi setkat doslova tváří v tvář. Vtipné šperky zhotovené z použitých plechovek doprovází totiž výrobní družstvo Bombolulu z Kenye i fotografií a stručným životopisem jejich autora. Zatím nikdo neuhádl, z jakého materiálu vyrobily beninské ženy své jako dech lehýnké náramky, náušnice a náhrdelníky ... z trávy. Díky evropským odběratelům tak zachovávají tradiční výrobu. Indiáni z Paraguaye a Uruguaye pracují s ojedinělým materiálem, s dřevem palo santo, těžkým, mastným "svatým dřevem", které jinde neroste. A ve zvířátkách, která z něho vyřezávají, je vepsán i jejich osud: Na

pozemcích, které jim před příchodem španělských konquistadorů patřily, jsou teď sezónními dělníky a v lesích, jež jejich kmény kdysi vlastnily, smí sbírat jen to, co spadne jako odpad. Výrobou šperků se zabývají i malé rodinné firmy v Nepálu. Podle dohody s Fair Trade odběrateli odkládají část tržeb do fondu, z něhož financují výsadbu ovocných sadů. Šperkařskými "velmocemi" v Obchůdku jsou i Chile a Mexiko. Výroba hudebních nástrojů je zase doménou afrických zemí. Ghana nabízí originální keramiku, zdobenou provázky a skleněnými perlami. Je moderní, ale současně vzbuzuje dojem starobylé vykopávky.

Naproti tomu Indie se svými čistě hedvábnými šátky a sárongy, s nezaměnitelně vzorovanými ubrusy, či ručně tkanými přehozy představuje svět jiných barev a vzorů. Indie voní i kůží. Rozmanitost a nápaditost jejich peněženek a penezěnčiček nezná mezí. Na vlastní nohy se jejich výrobci dokázali postavit až díky Fair Trade. Jejich dodavatelé materiálu je totiž léta drželi v pasti dluhů, a když se jich s pomocí Fair Trade dokázali zbavit, založili družstva, jimž dnes "samostatně vládnou". Bangladéš je země chudá a zkoušená. Každoročně slyšíme o ničivých záplavách, a tak je každý prodaný jutový výrobek /ta je asi největším bohatstvím/, ruční dopisní papír nebo originálně vykládaná pohlednice současně gestem pomoci a solidarity. V západní Evropě proběhla s obrovským úspěchem akce "JUTA MÍSTO PLASTU", kdy se prodaly miliony jutových tašek. V Bangladéši to ovšem viděli trochu jinak, protože jutový pytel nebo jutová taška je pro ně symbolem chudoby a nouze. Velký sortiment našeho zboží tvoří ošatky, misky, podložky, košíky, koše ... jsou z rákosu, banánových listů, mořské trávy, jednotlivé i v sadách, prosté i dekorované, jednobarevné i v nezvyklých barevných kombinacích ... každý kus je originál a v každém je zachována tradice místní výroby.

Proč ale popisovat dál, když stejně neobsáhnete všechno. Je možno přijít, sáhnout si. Nemusíte nakupovat, přijďte se potěšit pohledem, rádi vás uvidíme a podělíme se o to, co se sami dozvídáme z četných zpráv, kterými nás naši dodavatelé zásobují. Kdo to je? Firmy EL PUENTE, Dritte Welt Partner, GEPA a F.A.I.R.E., jejich zboží nakupujeme v saské zemské centrále v Drážďanech. Vlastní výroba, nákup a odběr stojí na férových obchodních základech. Distribuce je zatím většinou v rukou dobrovolných spolupracovnic, obvykle ranného důchodového věku. Já sama to pokládám za jakousi přechodnou službu starší generace generaci mladých. Bude nás jen těšit, až se služba v Obchůdcích jednoho světa stane skutečným dobře placeným zdrojem příjmů. A stejně tak se budeme radovat, až se i u nás "rozjede" prodej Fair Trade potravin.

# Fair Trade v Německu

Michael von Hauff



*Úsilí Fair Trade směřuje především ke zmírnění negativních dopadů globalizace na pracovních a obchodních trzích. Jedná se o kritiku globalizace, která ve své současné podobě vede k narůstajícímu sociálnímu a ekologickému dumpingu produkce v rozvojových zemích. Globalizace zde přináší zhoršující se životní podmínky pracovníků na plantážích a produkci výrobků znečišťujících životní prostředí. Mnoho německých nevládních organizací, ale i Spolkové ministerstvo pro hospodářskou spolupráci a rozvoj klade velký důraz na principy Spravedlivého obchodu jako cesty k udržitelnému rozvoji.*

Roku 2002 přispělo německé Spolkové ministerstvo pro

hospodářskou spolupráci a rozvoj (BMZ) částkou přibližně 250 000 euro do oblasti rozvojově-politického vzdělávání a cca 8 miliony euro na rozvojové projekty spojené se Spravedlivým obchodem. K těmto projektům se může počítat i Flower Label Program pro květiny, které jsou pěstovány za dodržování přísných sociálních standardů, nebo zavedení Fair Trade pomerančového džusu na německý trh.

Dnes se v Německu nabízejí produkty Fair Trade ve všech větších supermarketech, v jednotlivých prodejnách s potravinami a jiných angažovaných obchodech. Samozřejmě nechybí ani Obchůdky jednoho světa, kde jsou tyto produkty rovněž nabízeny. Ročně dosáhne obchod s Fair Trade produkty obratu 50 milionů euro.

## **TransFair**

Roku 1992 začala v Německu svou činnost obecně prospěšná společnost TransFair s cílem podporovat marginalizované producenty Afriky, Asie a Latinské Ameriky a zlepšovat jejich životní a pracovní podmínky.

TransFair se zbožím sám neobchoduje, pouze na základě licenčních smluv poskytuje značku „FAIRTRADE“, která odpovídá mezinárodním standardům organizace FLO Fairtrade Labelling Organisation International, již je TransFair členem. Tato organizace vznikla 26. února 2003, kdy se spojilo 17 národních certifikačních organizací, včetně TransFair a Max Havelaar, a logo „FAIRTRADE“ se tímto aktem celosvětově sjednotilo.

TransFair se dále snaží o získávání dalších partnerů pro Spravedlivý obchod v oblasti marketingu, osvěty a práce s veřejností. Ve středisku TransFair v Německu pracuje celkem 10 zaměstnanců, kteří jsou

finančně podporováni členskými organizacemi a 70 certifikovanými firmami. Kromě toho s TransFair spolupracuje na 40 dalších organizací.

## **Možnosti Spravedlivého obchodu**

Mezi nejdůležitější přínosy Spravedlivého obchodu jednoznačně patří zlepšování postavení maloproducentů z rozvojových zemí v mezinárodní směně. Další z významných přínosů leží v oblasti osvěty a vzdělávání spotřebitelů v bohatých zemích. Prostřednictvím kampaní spojených se Spravedlivým obchodem se stále více a více lidí setkává s aktuálními problémy třetího světa a tématy rozvojové pomoci a politiky.

Zkušenosti se Spravedlivým obchodem v Německu mimo jiné také ukazují, že způsoby sociálně i ekologicky šetrné produkce mají vliv i na subjekty pohybující se mimo rámec Fair Trade. Hlavně velcí producenti a obchodní společnosti postupně poznávají, že za současných produkčních podmínek nemají v bohatých zemích z dlouhodobého hlediska jisté odbytové trhy. Mnohdy dochází k tomu, že malí producenti mají díky TransFairu z dlouhodobého hlediska jistější odbytové trhy než velcí producenti, kteří se k sociálním nebo ekologickým standardům nepřiklánějí vůbec nebo málo. Nápadné však je, že teprve až na konci 90. let se aktéři Spravedlivého obchodu začali výrazněji věnovat tématům světového obchodu v odborných publikacích, na konferencích a v kampaních. Do té doby vycházely myšlenky Fair Trade pouze z altruismu a neměly svůj vlastní politický a ekonomický profil. Fair Trade byl vnímán převážně emocionálně a nebyl kladen důraz na vědecká fakta. Obchodní podmínky v rozvojových i ekonomicky rozvinutých zemích se však stále mění. Proto je v dnešní době nezbytné věnovat se současně i vědeckému pojetí otázek spojených s uspořádáním mezinárodního ekonomického řádu a dávat tím aktivitám Spravedlivého obchodu nové perspektivy.



Je zřejmé, že experti zatím přisuzují principům Spravedlivého obchodu jen malý obchodní a rozvojový význam. Je proto zapotřebí v rámci Fair Trade a jeho požadavků na změnu pravidel světového obchodu vytvořit skutečně použitelnou obchodní a rozvojovou

alternativu. Jinak řečeno, nestačí se soustředit pouze na prodej Fair Trade produktů na církevních bohoslužbách, ale je nutno zabývat se také širšími souvislostmi mezinárodního obchodu. Pouze tak může být Fair Trade vyzdvihnut ze své dosavadní okrajové pozice.

#### **Renson - ekvádorský pěstitel banánů**

Renson je hrdý na svůj nový domov, který si začal stavět pro svou ženu a dvě malé děti od chvíle, kdy začal prodávat své banány v rámci pravidel „Spravedlivého obchodu“. Jeho starý otec má nyní vlastní místo k životu ve starém dřevěném domku hned vedle. Rensonovým přáním je pokračovat v prodeji Fair Trade banánů. „Nechci, aby princip Spravedlivého obchodu vymizel. Hlavně kvůli nám, malým producentům. Nejsme milionáři, ale jsme hrdí, že můžeme být součástí Fair Trade. Můžeme si konečně pomoci sami navzájem, a můžeme také pomoci našim zaměstnancům“. Doufá, že bude moci svým dětem dopřát vzdělání, jehož se jemu samotnému nikdy nedostalo. „Byl jsem jediné dítě,“ říká, „musel jsem opustit školu a pracovat na farmě.“

#### **Každodenní realita**

Renson vstává každý den v 6.00. Jeho žena mu připraví snídani, kterou většinou tvoří rýže a zeleninové banány. V 7.30 je již v plné práci na své 3 hektarové farmě. Pracuje společně se svým otcem a strýcem. Jednou týdně s pomocí skupinky místních lidí pečlivě zkontrolují kvalitu a rozměry banánů, zabalí je do boxů a odešlou do

místního přístavu k exportu. Renson a jeho rodina opravují zavlažovací kanály, plejí a zabalují dozrávající banány do plastových fólií. S malou přestávkou na oběd (někdy i ryba z nedalekého přístavu) pracuje Renson do čtyř odpoledne. Po práci relaxuje se svou rodinou a užívá si sociálního života místního družstva Fair Trade rolníků. Kromě týdenních setkání organizují farmáři pravidelné „party“. Renson mimo jiné hraje za místní sdružení fotbal.

#### **Lepší život**

Renson je členem družstva producentů banánů El Guabo. Přínos ze „Spravedlivého obchodu“ pro něj představuje hlavně vyšší a stabilní cenu pro jeho produkty a podporu při omezení množství agrochemikálií na jeho farmě. „Banány jsou sladší,“ říká, „mají lepší vůni. Ostatní společnosti říkají - dělej si co chceš! Nezajímá je kolik dávají na své produkty chemikálií“. Družstvo dalo Rensonovi půjčku na závlahový systém a instalaci nádrže na mytí banánů. Jednotliví členové družstva si také navzájem vypomáhají a vzájemně si půjčují malé sumy peněz v dobách ekonomických nesnází.

# Světový obchod s kávou

Pavel Chmelař, Šárka Špačková

Káva je po ropě druhou nejobchodovanější komoditou jižní polokoule a nejvýznamnější zemědělskou komoditou vůbec. Pěstování kávy je náročné na manuální práci a v mnoha zemích tropického a subtropického pásma proto tvoří důležitý zdroj zaměstnanosti. Odhaduje se, že pěstování kávy poskytuje obživu 25 milionům zemědělců<sup>1</sup>. Celkově se na produkci, zpracování a obchodování kávy podílí na 100 milionů lidí na celém světě.

Největší množství kávy produkuje tradičně Brazílie (32 procent), následovaná Vietnamem a Kolumbií (po 10 procentech). Za ně se řadí Indonésie, Indie, Mexiko, Guatemala, Pobřeží Slonoviny, Etiopie, Uganda a další.

V posledních několika letech se trh s kávou nachází v těžké krizi - reálné ceny sestoupily na úroveň jako před sto lety. Z tohoto vývoje sice profitují velké zpracovatelské společnosti, ale laciná káva je vykoupena obrovskými ekonomickými problémy producentů země a živořením milionů jejich obyvatel.

## Současná krize

V jádru dnešní krize leží převis nabídky nad poptávkou. Tento problém se po více než 40 let snažily řešit Mezinárodní dohody o kávě (ICAs - International Coffee Agreements), které producenty i odběratele účinně chránily před náhlými a hlubokými propady nebo naopak zvýšením cen. V pořadí čtvrté dohodě však skončila působnost v polovině roku 1989 a pod tlakem Reaganovy liberální vlády a mezinárodních finančních institucí nebyla obnovena. Důvodem bylo mimo jiné také to, že mezi producenty zeměmi panovaly neshody ohledně výše exportních kvót, které zvýhodňovaly tradiční producentské země jako Brazílii nebo Kolumbii oproti nově se etablovujícím vývozcům, především Vietnamu. Během několika dnů po zrušení dohody ceny spadly o více než čtvrtinu - na 0,6 amerických dolarů za libru<sup>2</sup>. Na této úrovni se držely až do konce roku 1993. Poté v důsledku několika faktorů dvakrát vystoupily až ke 2 dolarům za libru. Od roku 1997 však cena kávy prakticky

<sup>1</sup>Pokud není uvedeno jinak, veškeré údaje pochází od ICO - International Coffee Organisation, [www.ico.org](http://www.ico.org)

<sup>2</sup>1 libra = 0,453 kg

**Spravedlivý obchod napomáhá zvyšování životní úrovně komunit, které na něm participují, a tak umožňuje lidem z bohatších zemí pomáhat vlastní uvědomělou spotřebou udržitelnému rozvoji v méně ekonomicky rozvinutých zemích.**



## Družstvo UCIRI

kteří dnes čítá asi 3000 členů z 54 obcí mexického regionu Oaxaca, bylo založeno v polovině 80. let s cílem vyhnout se cenovému vydírání místních prostředníků (v latinskoamerickém prostředí se jim trefně říká „koyoti“ - coyotes), získat spravedlivější podíl z konečné ceny kávy a zlepšit tak životní podmínky svých členů. Kromě toho UCIRI vzniklo ještě s jedním velkým cílem: umožnit místním pěstitelům, z nichž mnozí jsou rolníci indiánského původu, aby mohli kávové keře obhospodařovat v souladu se svou přírodě blízkou vírou a tradicemi. Dvacet let po založení družstva jeho členové produkují kávu, která bez problémů splňuje veškerá kritéria ekologického zemědělství. Dodatečné prostředky získané díky zapojení do Fair Trade umožnily pořízení vlastního nákladního auta k přepravě sklizené kávy a vybudování sklady, v němž je možné kávové boby bezpečně uskladnit do doby, než si je odvezou obchodní partneři. Byla vybudována místní zemědělská škola a lékárna dobře zásobená tradičními přírodními léčivy. Členové družstva navíc ve spolupráci s Fair Trade organizacemi iniciovali program, v rámci něhož se podařilo rozrůznit škálu pěstovaných plodin a zajistit tak základní potravinovou soběstačnost.

stabilně klesala až na 0,4 dolaru. Pro srovnání - náklady na vypěstování libry kávy se pohybují od 0,75 do 0,89 dolarů i u těch nejefektivnějších pěstitelů<sup>3</sup>. Plantáže sice někdy dokáží stlačit výrobní náklady až na 0,5 dolaru, avšak jen na úkor mezd dělníků, které nestačí pokrýt ani základní potřeby. Polovina dělníků na kávových plantážích v Guatemale například podle nedávného výzkumu dostává za celodenní práci jen necelých 127 dolaru měsíčně. Minimum pro pokrytí základních potřeb však na základě oficiálního spotřebního koše činí 171 dolarů, respektive 313 dolarů, pokud do výpočtu zahrneme i ošacení, zdravotní péči, vzdělání a dopravu. Dělníci s sebou někdy na plantáže musí brát své děti, aby jim pomohly splnit denní kvótu.

Nynější problém vyvstává z toho, že v importujících zemích se nashromáždily zásoby ve výši 40 milionů pytlů kávy<sup>4</sup> (tj. asi jedna třetina světové produkce). Krizový stav navíc posílila rekordní produkce z roku 2002.

### **Výnosný obchod? Jak pro koho...**

Navzdory extrémně nízkým výkupním cenám surové kávy lze obchodování s touto komoditou označit jako opravdu výnosné - maloobchodní obrat kávy vzrostl během posledních 15 let ze 30 na 70 miliard dolarů.

Příjmy rozvojových zemí z vývozu kávy se však v průběhu téhož období snížily z 10-12 miliard dolarů na polovinu.

Radikální pokles exportních příjmů způsobuje další nadprodukcí - vývozci se snaží nahradit propad ve svých příjmech zvýšením objemu kávy dodávané na trh. Tento stav jen zhoršují obchodní politiky bohatých zemí, které kávu dovážejí - zatímco dovoz nezpracované, „zelené“ kávy nepodléhá žádnému clu, dovoz pražené nebo rozpustné kávy už je zatížen náležitou celní přírůžkou. Místo toho, aby se podporoval vývoz kávy ve vyšším stadiu zpracování a postupné snižování produkce, jsou pěstitelské země nuceny obchodovat se surovou kávou.

### **Důsledky pro pěstitele**

Dvě třetiny z přibližně 25 milionů pěstitelů kávy obhospodařují méně než 5 ha zemědělské plochy<sup>5</sup>. Tito maloproducenti vypěstují přibližně polovinu z celkové

<sup>3</sup>Hořký obchod s kávou. Fairtrade Foundation 2002. [www.fairtrade.cz/data/kava.doc](http://www.fairtrade.cz/data/kava.doc)

<sup>4</sup>1 pytel = 60 kg

<sup>5</sup>Hořký obchod s kávou. Fairtrade Foundation 2002. [www.fairtrade.cz/data/kava.doc](http://www.fairtrade.cz/data/kava.doc)



světové produkce. Právě oni jsou na vývoj světové ceny kávy nejvíce citliví. Bývají sice potravinově alespoň částečně soběstační, ale příjmy z kávy jsou nezbytné k nákupu oblečení a potravin, které si sami nevyprodukují, a dále na úhradu zdravotní péče a vzdělání.

Malí rolníci svou sklizeň obvykle prodávají prostřednictvím, kteří mají mnohem silnější vyjednávací pozici - jsou často jedinými, kdo má možnost odvézt úrodu z místa sklizně, jen oni mají možnost kávové boby uskladnit. Pokud pěstitel potřebuje hotovost již před sklizní, prostředník je často jediným zdrojem peněžní půjčky. Za tu ale požaduje nehorázně vysoký úrok a další nevýhodné závazky ze strany pěstitel.

V důsledku nízkých výkupních cen, jež nepokrývají ani výrobní náklady, zanedbávají mnozí pěstitelé své kávové keře. Dochází tak k poklesu kvality kávových bobů, za které pak zemědělci dostanou zapláceno o to méně. Jiní své pozemky opouštějí a vydávají se hledat v zoufalé naději práci do měst. Tam se však ocitají bez podpory svých komunit a bez půdy. Naprostá většina z nich nemá šanci najít zaměstnání a čeká je živoření ve slumech - nelegálních osadách přeplněných improvizovanými chatrčemi z igelitu, odpadků a kusů vlnitého plechu bez vody a kanalizace. V Kolumbii se k těmto neveselým možnostem přidává ještě jedna další spojená s obrovskými riziky a násilím - pěstování koky na výrobu drog.

Přechod z pěstování kávy na jiné, výhodnější plodiny je pro malé rolníky bez finančních prostředků prakticky nemožné.

### **Fair Trade a káva**

Fair Trade organizace si rychle všimly rozsáhlé humanitární katastrofy, kterou s sebou nízké výkupní ceny kávy přinesly. Uvedly proto na trh „Spravedlivou kávu“, jejíž prodej podporuje rolníky a jejich organizace z nejhůře postižených regionů.

Aby káva mohla získat značku FAIRTRADE, musí splňovat řadu sociálních, ekologických a ekonomických podmínek. Mimo jiné se vyžaduje, aby pěstitel Fair Trade kávy vždy získal příplatek 0,05 dolaru nad aktuální tržní cenu, nikdy však ne méně než 1,26 dolaru za libru. Za kávu z ekologického zemědělství navíc producent získává příplatek ve výši 0,15 dolaru. Fair Trade organizace uzavírají s producenty smlouvu v délce 1-10 let a poskytují na začátku období sklizně úvěr ve výši až 60 procent z částky kontraktu, pokud je o to producent požádá. Z každé prodané libry kávy se odvádí poplatek ve výši 0,1 dolaru<sup>6</sup>, který je určen k pokrytí nákladů spojených s udělením ochranné známky FAIRTRADE a kontrolou jejího řádného užívání. Producenti kávy musí také splnit několik zásadních podmínek. K těm nejdůležitějším patří nezávislost, transparentnost a demokratická struktura organizace, která se do Fair Trade chce zapojit. Většina členů organizace musí být malopěstitelé<sup>7</sup>, kteří hospodaří alespoň v rámci zásad integrované ochrany rostlin tak, aby se v maximální možné míře vyhnuli použití

chemických prostředků a respektovali volbu šetrných způsobů pěstování a zpracování místní ekosystémy. Pokud pěstitelé zaměstnávají například v období sklizně námezdní dělníky, musí jim zaručit podmínky, které jsou v souladu s principy pracovního práva podle Mezinárodní organizace práce ILO.

Od roku 1988, kdy holandská organizace Max Havelaar uvedla na trh první nezávisle certifikovanou Fair Trade kávu, se v celé Evropě i v dalších zemích vydalo stejnou cestou mnoho dalších národních organizací, jako například německý a rakouský TransFair, britská Fairtrade Foundation a další. Dnes jsou sdruženy do FLO International (Mezinárodní organizace pro Fairtrade značení), která vytváří kritéria pro udělení známky FAIRTRADE a kontroluje jejich dodržování.

Káva se stala jedním ze symbolů celého Fair Trade hnutí najdeme ji snad ve všech specializovaných Fair Trade obchůdkách a svou cestu si našla i do mnoha běžných maloobchodů, včetně řady supermarketů. Jen například ve Velké Británii má dnes pražená mletá káva z celkového objemu prodané kávy tržní podíl kolem 3 procent.

<sup>6</sup>FLO International. [www.fairtrade.net](http://www.fairtrade.net)

<sup>7</sup>Malopěstitelé se rozumí zemědělci, kteří v zásadě nejsou primárně závislí na námezdní práci a kteří svůj pozemek obhospodařují vlastními silami, případně spolu s ostatními členy rodiny



# Ekumenická akademie Praha

Jiří Silný

Ekumenická akademie Praha, o.s. (EAP) je nevládní nezisková organizace, která se zabývá vzděláváním dospělých. Akademie organizuje tematické semináře a konference, připravuje dlouhodobé vzdělávací projekty, vydává publikace, poskytuje konzultace a poradenství, podílí se na kampaních a vytváření sítí apod. Obsahově se zaměřuje na otázky kultury, politiky, vztahů církve a společnosti, sociální spravedlnosti, udržitelného rozvoje a ve významné míře otázkami vztahů Severu a Jihu. Záměrem akademie je vytvářet fórum pro otevřenou diskusi o těchto otázkách a to v široké spolupráci s partnerskými institucemi doma i v zahraničí. V některých případech se zabývá i konkrétními projekty (obnova po povodních, produkce krátkého filmu, partnerské obchodování). Slovo „ekumenická“ vyznačuje její křesťanské východisko, nespojované s jednou určitou církví, ale s tradicí dialogu a spolupráce přes hranice církví, náboženství i přesvědčení.

EAP začala pracovat v roce 1995. Členy EAP jsou některé církve (Československá husitská; Pravoslavná; Slezská evangelická a.v.; Starokatolická; Obec křesťanů v Praze), Evangelická akademie Míšeň a Ekumenické informační centrum v Drážďanech (SRN) a řada jednotlivců (církevní příslušnost není v žádném případě podmínkou členství). EAP je členem Ekumenické asociace akademií a laických center v Evropě (EAALCE), zakládajícím členem Českého fóra pro rozvojovou spolupráci (FoRS) a podílí se na práci několika evropských sítí nevládních organizací. Na některých programech spolupracuje se Světovou radou církví a s Konferencí evropských církví.

Spravedlivým obchodem se EAP intenzivně zabývá od počátku roku 2003, kdy v Praze uspořádala první mezinárodní seminář přístupujících zemí na toto téma. Seminář účastníkům zprostředkoval základní informace, ale také kontakty mezi zájemci o partnerské obchodování. Vedle o.p.s. Jeden svět, která jako jediná už řadu let partnersky obchodované zboží dováží a ve svém obchůdku prodává a s kterou akademie prakticky spolupracuje při obchodování i propagaci, přibyl další stálý partner Společnost pro Fair Trade a rozvojové vzdělávání, zabývající se především šířením informací. Tyto tři organizace v současné době tvoří Asociaci pro



Fairtrade.

Vzhledem k rostoucímu zájmu skupin i jednotlivců v Česku o Spravedlivě obchodované produkty, připravila EAP projekt podpory rozvoje partnerského obchodu, spočívající v provozování velkoobchodního skladu, který od října 2004 bude zájemcům dodávat základní sortiment potravinářského zboží (káva, rozpustná káva, čaje zelený a černý, čokolády, rozpustné kakao). Tyto výrobky jsou zároveň produkty ekologického zemědělství. Kvalita BIO i Fair Trade je certifikována. Sortiment bude postupně rozšiřován o další potraviny, řemeslné výrobky, textil atd. Součástí projektu je i informační kampaň na podporu rozšíření produktů, ale zároveň i objasnění, proč tyto produkty představují alternativu k běžnému způsobu obchodování, znevýhodňujícímu producenty v chudých zemích. K otázkám strukturálních problémů rozvoje, kterými se v oblasti rozvojového vzdělávání akademie dlouhodobě zabývá (politika mezinárodních finančních institucí, problematika oddlužení chudých zemí v rámci kampaně Milostivé léto/Jubilee a možnosti etického investování), přibude i role Světové obchodní organizace (WTO).

*Spravedlivý obchod se snaží o narovnání podmínek směrem k lepšímu přístupu malých producentů z rozvojových zemích na bohaté světové trhy.*

# Kdo hlídá Spravedlivý obchod?

Jiří Hejkrlik



*Fair Trade produkty, neboli produkty Spravedlivého obchodu se čím dál častěji objevují i na českém trhu. A to nejen rukodělné předměty, které je možno zakoupit již několik let v Obchůdku jednoho světa, ale i různé druhy potravin, jako např. káva, kakao, čokolády, čaje a další. Co ale ve skutečnosti opravdu znamená ochranná známka „FAIRTRADE“, kterou lze na těchto produktech nalézt? Jaké záruky má spotřebitel, že jeho peníze skutečně dojdou až k malým pěstitelům kdesi v Africe, Asii, či Latinské Americe a ne na konto firmám, které si na soucitu s chudými postavily svou falešnou marketingovou strategii?*

Princip označování Fair Trade produktů patří do široké skupiny tzv. eko-labellingu, neboli skupiny nástrojů, které se prostřednictvím trhu a kupní síly spotřebitelů snaží přispět ke změně mnoha současných negativních trendů. Z tohoto pohledu by se do stejné skupiny daly zařadit i podobně zavedené značky, jako např. BIO certifikáty pro produkty ekologického zemědělství či certifikát „Ekologicky šetrný výrobek“. Označování pomocí chráněných známek začne být nezbytné vždy v okamžiku, kdy obchodovaný objem zboží vzroste natolik, že není možné spoléhat se pouze na vzájemnou důvěru a známost producentů a spotřebitelů.

Základním předpokladem přidělování certifikátů a značek je existence nezávislé organizace, která kontrolu produkce či výroby provádí. Jestliže shledá, že veškeré postupy odpovídají daným standardům, udělí oprávnění produkty či výrobky příslušně označovat. V případě Spravedlivého obchodu je největší a nejznámější organizací provádějící pravidelné kontroly producentů a obchodníků Fair Trade Labelling Organizations International (FLO). Organizace sídlí v německém Bonnu a dohlíží na dodržování přísných pravidel, která pro produkci a obchodování s Fairtrade produkty platí. Organizace vznikla sdružením 17 národních certifikačních organizací a v současné době propojuje všechny ekonomicky vyspělé země severní polokoule. Od roku 2004 se jejím členem stala i Asociace pro Fairtrade, jejíž náplní je kontrola dodržování pravidel Spravedlivého obchodu při uvádění těchto produktů na trh v České republice.

Kromě fyzického dohledu nad producenty ve třetím světě a následně i obchodníky a zpracovateli, FLO také vytváří a publikuje standardy, kterými se celý systém Spravedlivého obchodování řídí. V současné době existují standardy na všechny základní obchodované produkty dovážené z rozvojových zemí. Vznikají však i další standardy a jejich seznam i plné znění je pravidelně aktualizováno na webových stránkách FLO ([www.fairtrade.net](http://www.fairtrade.net)). Na produkty vyprodukované a

obchodované pod kontrolou FLO může být následně vydán certifikát FAIRTRADE s příslušným logem.

Je důležité si uvědomit, že systém obchodu s Fairtrade produkty klade určité požadavky na všechny zúčastněné strany, tzn. producenty, obchodníky i spotřebitele. Pro spotřebitele obvykle představuje nákup Fairtrade produktů vyšší výdaj peněz, neboť jsou to právě oni, kdo svým příspěvkem zaručuje dosahování cílů, kvůli kterým myšlenka Spravedlivého obchodu vznikla. Nicméně to neznamená, že ze svých peněz dotuje zeměděle v rozvojových zemích za každou cenu. Pro výrobce je naopak certifikace FLO a získání lepší ceny za své produkty závazkem k dodržování standardů FLO, což musí být při pravidelných kontrolách schopni prokázat. Vzhledem k přísným sociálním a ekologickým požadavkům si pak ne každý zemědělec může nechat svou farmu certifikovat. Ze Spravedlivého obchodu kontrolovaného FLO již dnes profituje 250 farmářských iniciativ a plantáží ve 40 zemích Afriky, Asie a Latinské Ameriky. V tom je zahrnuto na 800 000 rolníků a plantážních dělníků.

Co však produkty, které se také prodávají jako Fair Trade, ale nemají na sobě ochrannou známku „FAIRTRADE“ organizace FLO? Ne vždy se jedná o podvod či klamavou reklamu. Existuje například síť několika set Obchůdku jednoho světa, které svými



*logo Spravedlivého obchodu udělované mezinárodní organizací FLO*



vlastními mezinárodními pravidly zaručují, že produkty v nich prodávané standardy Spravedlivého obchodu splňují ([www.worldshops.org](http://www.worldshops.org)). Podobně jako v pražském Obchůdku jednoho světa se zde často nabízí kromě potravin i rukodělné výrobky, kde je spravedlivě rozdělený zisk zaručen pověstí, všeobecnou známostí a transparentností zavedených organizací, které se na obchodě podílí.

Kromě standardů FLO vytvořilo několik zavedených obchodních firem během 80. a 90. let také své soukromé sociální standardy a audity. Z různých důvodů (možností je dokonce i to, že považují své představy o Spravedlivém obchodě za přísnější než FLO) dnes odmítají certifikát FLO a vymýšlejí své vlastní značky a standardy. Přestože u většiny těchto firem je princip zaručen jejich pověstí a mají důvěru zákazníků, problémem může být, že tyto firmy nepodléhají kontrole třetí nezávislé organizace. Spotřebitel by si tak měl při nákupu těchto produktů ověřit, co doopravdy jejich značka Spravedlivého obchodu znamená a jaké záruky o dodržování standardů může firma poskytnout. Pomocným vodítkem může být např. i to, je-li firma členem prestižní organizace International Fair Trade Association (IFAT), která sdružuje více jak 200 členů splňujících kritéria Fair Trade v 55 zemích světa ([www.ifat.org](http://www.ifat.org)).

Za lepší cenu svých produktů se prvovýrobci zavazují dodržovat ekologické a sociální standardy „Spravedlivého obchodu“ jako například:

- nesmí provozovat zemědělství na půdě nově vykáceného deštného pralesa
- nesmí používat zdraví a přírodě škodlivé pesticidy podle seznamu vypracovaného Světovou zdravotnickou organizací (WHO) a Organizací pro výživu a zemědělství (FAO) OSN
- je jim doporučen a usnadněn přechod na kontrolované ekologické zemědělství na farmě nesmí docházet k nuceným pracím a nesmí být za mzdu najímány děti mladší 15 let
- je stanovena pracovní doba a ohodnoceny přesčasy
- zaměstnanci se mohou volně sdružovat do odborů a organizací
- všichni pracovníci musí při používání agrochemikálií používat řádné ochranné pomůcky a musí být o používání proškoleni
- musí vést přehled o tom, do jakých sociálních a ekologických projektů investovali zisk z „premiových“ příjmů

## Systém certifikace FLO



# Společnost pro Fair Trade a rozvojové vzdělávání

Šárka Špačková



Když jsme v červnu 2003 coby malá skupinka převážně mladých lidí nadšených myšlenkou Spravedlivého obchodu zakládali Společnost pro Fair Trade a rozvojové vzdělávání, nedělali jsme si velké iluze o tom, jak bude česká veřejnost na koncept, který apeluje na pocit odpovědnosti a solidarity s lidmi ze vzdálených zemí, reagovat.

Dnes po více než roce práce na tématu Fair Trade můžeme říci, že jsme mile překvapeni tím, že i v naší zemi žije mnoho lidí, kterým Spravedlivý obchod s nejhudšími regiony světa připadá důležitý a přínosný. Přesto je Fair Trade v České republice stále na samém začátku - výrobky jsou až na malé výjimky prakticky nedostupné, naprostá většina spotřebitelů nejen že nezná Fair Trade, ale ani netuší, proč by na konvenčním mezinárodním obchodě a současných obchodních pravidlech mělo být něco v nepořádku.

Občanské sdružení s názvem Společnost pro Fair Trade a rozvojové vzdělávání jsme založili s cílem prosazovat myšlenku a praxi Spravedlivého obchodu s malými výrobci z rozvojových zemí a přispět tak svým skromným dílem k férovějšímu rozdělování zisků, odpovědností, ale i rizik, které z výroby a obchodování vyplývají.

Fair Trade vnímáme především jako sociálně, ekologicky a eticky únosnější alternativu k běžnému mezinárodnímu obchodu a jako účinnou a dlouhodobě udržitelnou formu rozvojové spolupráce. Za důležitou součást Fair Trade, která však dalece překračuje hranice ekonomických souvislostí, považujeme rozvojové vzdělávání, které si klade za cíl vybízet k přemýšlení o mimoevropských kulturách, hodnotách, životních stylech a problémech a našem postoji a vztahu k nim. Témata Fair Trade a rozvojového vzdělávání se prolínají ve všech hlavních činnostech sdružení - při pořádání akcí

pro veřejnost (besedy, workshopy, přednášky, infostánky), při práci s médií, při tvorbě informačních materiálů a webových stránek i v průběhu seminářů pro členy sdružení. Fair Trade a rozvojové vzdělávání hrálo hlavní roli i během letní mezinárodní výměny Rychlík rozvoje, které se účastnili aktivisté z Malty, Portugalska, Dánska, Mozambiku a České republiky.

Kromě vzdělávacích a propagačních aktivit postupně rozvíjíme i vlastní obchodní činnost - ve spolupráci s Ekologickým institutem Veronica zajišťujeme prodejní výstavku Fair Trade výrobků v prostorách brněnské Ekoporadny (Panská 9, Brno - střed). Chystáme pravidelnější dovoz Fair Trade výrobků od zahraničních partnerských organizací a časem snad i otevření samostatného obchůdku se zbožím ze Spravedlivého obchodu. A co připravujeme pro nejbližší období? Hodláme pokračovat v informačních aktivitách o Fair Trade a postupně se zaměřit na kampaně s konkrétnějšími tématy. Ve školním roce 2004/2005 organizujeme v Brně s podporou nadace Partnerství a ČNA Mládež sérii přednášek a besed na různá témata související s Fair Trade a rozvojovou problematikou: kácení tropických lesů, zemědělství v rozvojových zemích, HIV/AIDS, mezinárodní obchod a další. Velkou, ač méně nápadnou výzvou je také neustálé zpevňování našeho sdružení zevnitř a zajištění návaznosti aktivit. Spolupráce se zahraničními a domácími nevládními organizacemi zůstane nadále jednou z priorit. To všechno je navzdory aktivnímu zapojení mnoha dobrovolníků víc než dost a nové posily, které jsou ochotny zapojit se podle svých možností do činnosti sdružení, mají vždycky dveře otevřené. Rozlišujeme členství aktivní (pro ty, kteří se na činnosti sdružení přímo podílejí) a členství sympatizující (pro ty, kteří nás chtějí podpořit finančním příspěvkem, anebo chtějí být včas informováni o připravovaných akcích, projektech, nových informačních materiálech a dalším dění v souvislosti s Fair Trade u nás i v zahraničí). Členové a příznivci Fair Trade dostávají do své emailové schránky náš JAMBO zpravodaj, který mapuje rozvoj Fair Trade hnutí u nás i v zahraničí a upozorňuje na nejdůležitější novinky a události.

# kdo se na Spravedlivém obchodě podílí

## **Spotřebitelé**

Vyhledávají na trhu produkty nesoucí označení FAIRTRADE - Spravedlivý obchod

Vědomě akceptují vyšší náklady na výrobu v zemích třetího světa pro podporu udržitelného hospodářského rozvoje v těchto zemích a pro pomoc ekonomickému vyrovnání mezi Severem a Jihem

Díky své volbě se při nákupu nepodílí na prohlubování propasti mezi obyvateli bohatých a chudých zemí světa

Při pití odpolední kávy či konzumaci banánů mají jistotu, že při jejich výrobě byly dodržovány přísné sociální a ekologické standardy

## **Výrobci**

Zemědělci, řemeslníci, dělníci

Asociace farmářů a vývozní organizace

Všichni pochází z rozvojových zemí

Zavazují se při produkci dodržovat přísná pravidla Spravedlivého obchodu

Vyšší výkupní cena jim umožňuje investovat získaný kredit do dalšího rozvoje svého podniku a rodiny

## **Kontrolní a certifikační organizace**

Vytvářejí pravidla a standardy

Osobně provádějí kontroly u prvovýrobců a dovozců

Zaručují spotřebitelům, že při výrobě byla dodržena stanovená pravidla

Poskytují producentům a obchodníkům ochranné značky a loga „Spravedlivého obchodu“

## **Ostatní**

Dovozní a marketingové organizace

Zpracovatelé

Obchody specializované na Spravedlivý obchod

Nevládní rozvojové organizace podporující nebo samy provozující Spravedlivý obchod





## Asociace pro Fairtrade 2004

vytištěno za finanční podpory  
KANADSKÉ AGENTURY PRO MEZINÁRODNÍ ROZVOJ  
**CIDA**  
a NADACE PARTNERSTVÍ